

עמק השבוע

גליון קלה

פרשת בראשית תשפ"ז והימים שסביבותיה

גליון זה הודפס לפני יום טוב

שנה ג

עיונים וביאורים במהות ימי השבוע
מאת הרב ג'ר' ראובן מלך שווארץ שליט"א
מחבר סדרת הספרים גנית ראובן, עמקי ראובן, מנחת ראובן ומעיינת ראובן

שיטות חלוקות אם נופלים על פניהם בסוף תשרי

ל"ה אות ב' שכתב דאף שמלשון מרן מוכח דאחר הסוכות נופלין על פניהם נהגו אף בארץ ישראל אתריה דמרן ז"ל שלא ליפול ממוצאי יום הכפורים עד סוף חודש תשרי יעו"ש. עכ"ל.

ועיין בשערי תשובה להגאונים סימן רמ"ג דאיתא וז"ל ימי ניסן וימי תשרי אין נופלין על פניהם וכן הוא המנהג בשתי ישיבות וכן בבית חתן אין נופלין על פניהם. עכ"ל. ועיין בספר זה השלחן עמ' ע"א שהביא עוד מקורות קדומות שסוברים שאין אומרים תחנון בסוף תשרי, דעיין בראבי"ה בהל' אבל דף תקס"ד דאיתא "מערב יום הכיפורים עד ראש חודש מרחשון מצדיקים דרך הליכה", וכן עיין בהגהות אשרי פרק אלו מגלחין דאיתא "מערב יום הכיפורים עד ראש חודש מרחשון מצדיקים דרך הליכה", וידוע שבזמן הראשונים ביום שלא אמרו בו תחנון היו אומרים צידוק הדין בדרך הליכתם מהקברות, ועיין במחזור ויטרי דף ע"ג דאיתא "מצאתי אין אומרים וכו' ואין נופלים על פניהם וכו' וימי תשרי מכיפור עד סוף החודש", ועיין ברשב"ץ ח"ב ענין רמ"ח דאיתא "אין מתחננים ונופלים על פניהם בכל חודש ניסן ולא בתשרי ממחרת יום הכיפורים עד סוף החודש", ועיין בהגהת מהרי"ל בסוף הל' סוכה דאיתא דבפרנקפורט א"א תחנון מאסרו חג עד אחר ר"ח חשוון.

אחרי סוכות הם ימים שאין נופלים בהם על פניהם.

עיין במג"א בסימן תרס"ט דאיתא וז"ל יש מקומות שאין נופלין עד חשוון. עכ"ל. ועיין בפרי חדש בסימן קל"א ס"ז דאיתא וז"ל ולא בין יו"כ לסוכות, לאו דוקא אלא היינו כל חודש תשרי. עכ"ל. ועיין בשערי תשובה ס"ק י"ט דאיתא וז"ל ועיין בשכנה"ג שאצלם נוהגין שלא לומר עד ר"ח חשוון וכו' ובמדינות אלו אין המנהג כן ומי שנוהג כן שלא לומר כל החודש אין מוחין בידו. עכ"ל. ועיין בשו"ת חתם סופר חלק חו"מ תשובה ע"ז דאיתא וז"ל יש נוהגים שלא ליתן שבועה וחרם כל חודש תשרי, וכן נוהגים פה, והוה סד"א דהטעם משום יו"ט, שרוב חודש תשרי הוא כמו יו"ט, ובאשכנז אין אומרים בו תחנה מיו"כ עד סוף החודש וכו'. עכ"ל. ועיין בערוך השולחן סימן קל"א אות י"ב דאיתא וז"ל יש נוהגים שלא ליפול מן אחר סוכות עד אחר ראש חודש מרחשון וכו' ואינו עיקר. עכ"ל. ועיין בסימן תרס"ט אות ג' דאיתא וז"ל יש שאין נופלין על פניהם עד אחר ראש חודש מרחשון. עכ"ל. ועיין בכף החיים בסימן קל"א ס"ק צ"ח דאיתא וז"ל וכן אחר הסוכות אין נופלין עד ב' חשוון וכו' וכן כתב הפרי חדש אות ו' דאין נופלין אלא לאחר כל חודש תשרי וכו', ועיין חיים שאל חלק ב' סימן

עיין בשו"ע או"ח סימן קל"א ס"ו וס"ז דאיתא וז"ל נהגו שלא ליפול על פניהם בט"ו באב ולא בט"ו בשבט ולא בר"ח וכו' ולא בחנוכה וכו' בפורים אין נופלים על פניהם (בל"ג בעומר אין נופלין, בעי"כ אין נופלין, וכן בערב ר"ה אפי' שחרית) ומנהג פשוט שלא ליפול על פניהם בכל חודש ניסן, ולא בט"ו באב, ולא בין יו"כ לסוכות, (ולא מתחלת ר"ח סיון עד אחר שבועות). עכ"ל. הרי דבין בדברי השו"ע ובין בדברי הרמ"א לא הוזכרו "השבועה ימים אחרי סוכות" בין הימים שאין נופלים בהם על פניהם, ולהיפך משמע בשו"ע שרק אין אומרים תחנון "בין יום כפור לסוכות", אבל אחרי סוכות שפיר אומרים תחנון. (אולם לפי הרמ"א עכ"פ י"ל דאין אומרים תחנון יום אחד אחרי סוכות, דזה נכלל בהא דאיתא ברמ"א בסוף סימן תכ"ט וז"ל נוהגין להרבות קצת באכילה ושתיה ביום אחר החג והוא אסרו חג. עכ"ל.)

[ועיין בארחות רבינו ח"א עמ' ס"ח דאיתא וז"ל מרן החזו"א צוק"ל אמר תחנון בפסח שני וכן בששה ימים שאחר שבועות וכן לאחר אסרו חג בסוכות, וכן ראיתי שמו"ר צוק"ל נוהג כן וכן ראיתי את מו"ר כשהתפלל ביחידות בביתו בחודש תשרי לאחר אסרו חג ונפל תחנון. עכ"ל.]
אולם יש הרבה שיטות שחולקים בזה על השו"ע והרמ"א וסוברים דהימים בחודש תשרי

סמך מקרא דאין נופלים על פניהם בסוף תשרי

ולחשוד אותם ומברכתו של אותו רשע ניכר מה ה' בלבו לקלל ההיפך מהברכה ועפ"ז יש לומר שבלק רצה שקל"ב ימים ימי רחמים ורצון יקלל להשליט בהם חלילה מדת הדין ורכ"ב ימים יניחם כמות שהם אבל הקב"ה היפך הקללה לברכה וה' מברך הרכ"ב ימים שיהי' ימי רחמים ורצון וקל"ב ימים ימי רצון הניח כמו שהם וזה לק"ב בגמטריא קל"ב לקחתין ועתה ברכת ברך הרכ"ב ימים וקל"ב (בשם הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל). עכ"ל. ולפ"ז נמצא שיש סמך מקרא דאין נופלים על פניהם בסוף תשרי.

צ"ל דבתשרי רק נופלים על פניהם בעשרת ימי תשובה, ולא בסוף החודש.

ועי' בספר תורת משה לחת"ס על במדבר פכ"ג פ"א דאיתא וז"ל "לקב איובי לקחתין והנה ברכת ברך", שמעתי בשם גאון קדוש אחד מדבר ע"פ מה דאיתא בחדש לאברהם כי בשנה פשוטה יש שנ"ד ימים רכ"ב ימים אומרים בהם תחנון והמה ימי הדין וקל"ב ימים אין אומרים בהם תחנון והם ימי רחמים ורצון יעוין שם ע"פ הסוד והנה אמחז"ל (סנהדרין) כל בישא שיכולין לכון בבלעם ובלק יכולין לחשוב

עיין בספר חסד לאברהם מעין ב' נהר מ"ה דאיתא וז"ל דע כי מספר ימי השנה שהם ימי עציבו ר"ל ימי נפילת אפים וכו' הם רכ"ב ימים וכו' על הסדר הזה, ה' ימים בתשרי, וכו' בחשוון הרי כ"ט, וכו' בכסלו הרי מ"ט, כ"ג בטבת הרי ע"ב, וכו' בשבט הרי צ"ה, כ"ב לאדר הרי קי"ז, ניסן אין שולטנותו במטטרו"ן, אייר כ"ג הרי ק"מ, סיון י"א הרי קנ"א, תמוז כ"ד הרי קע"ה, אב כ"ג הרי קצ"ח, אלול כ"ד הרי רכ"ב, נמצא באלו הימים רכ"ב וכו', ונשארו קל"ב ימים שהם אסורים בנפילת אפים וכו'. עכ"ל. הרי מבואר דכדי לומר דאומרים תחנון ב"רכב" ימים

טעמים שאין נופלים על פניהם בסוף תשרי

הנה ראינו שיש הרבה שיטות שחולקים על השו"ע והרמ"א וסוברים דהימים בחודש תשרי אחרי סוכות הם ימים שאין נופלים בהם על פניהם. ויל"ע למה סבירא להו לכל הני שיטות דאין נופלים על פניהם בהני ימים. וראיתי בזה כמה ביאורים:

(א') עיין בשערי תשובה באו"ח סי' קל"א ס"ק י"ט דאיתא וז"ל ועיין בשכנה"ג שאצלם נוהגין שלא לומר עד ר"ח חשוון ההחודש מרובה במועדות. עכ"ל. ועיין במס' ר"ה דף יא ע"א דאיתא "בירח האיתנים" דתקיפי במצות.

(ב') עיין בספר סדר היום (סדר שמיני עצרת) דאיתא וז"ל הימים שאחר החג עד ראש חדש חשוון נהגו שלא ליפול בהן על פניהם ואין אומרים שלש עשרה מדות ולא וידוי, והטעם, משום שזה החדש הוא זמן רוב שמחתנו ונבחר בו יום סליחתנו ויש בו ארבעה מועדים ראש השנה יום הכפורים סוכות ושמיני עצרת, והוא חדש השביעי, והשביעי לעולם משובח, ונשלם בו עבודת בית המקדש בימי שלמה המלך ע"ה, והוא נקרא ירח האתנים ותחלתו יסורין וסופו שלום. עכ"ל.

(ג') עיין בכף החיים בסימן קל"א ס"ק צ"ח דאיתא וז"ל וכן אחר הסוכות אין נופלין עד ב' חשוון והטעם דומיא דניסן מה ניסן הואיל ויצא רובו בקדושה אין אומרים בו תחנון ואין נופלים על פניהם אף בתשרי כן לפי שיצא רובו בקדושה ב' ימים של ראש השנה ויום הכפורים וד' ימים בן כפור לסוכות וט' ימי החג הרי ט"ז ואף לבני ארץ ישראל שעושין ח' ימים כיון דמצחצה חשוב כרובו. עכ"ל. (עיין לקמן).

(ד') עיין בשערי תשובה להגאונים בסי' של"ו וסי' של"ז וסי' של"ח (תשובות מרב האי גאון) דאיתא וז"ל וששאלתם טעם בימי ניסן וימי תשרי דאין נופלין על פניהם וכי רב יצחק נר' אמר ששמע דבר מפינו הדבר ההוא שמע ודבר גדול הוא ברמז דבר ושלחתם אלינו שהוא נשבע לכם באמת שאינו זוכר מה ששמע מפינו הדבר יצא ואין להשיב לאחור יזכור ההוא דגרסי' אין מונעין תכשיטין מן הכלה כל שלשים אין נופלים וידע ועל זה בבית החתן והכלה אין נופלים על פניהם ובבית האבל צריך ומותר וראיה לזה פסח שני ככל חקת הפסח כן יעשה שעדיין תכשיט כלה עמה והוא יגיד לכם את הרשום בכתב אמת, וששאלתם ענין נפילת אפים מהו ולמה אין נופלין על פניהם בימים אלו בכל מקום נפילת אפים הוא בזמן צער דכתיב ויפלו על פניהם ואמרו אל וגו' וישמע משה ויפול על פניו ויפיל יהושע על פניו ארצה וכן בכל מקום נפילת אפים זמן צער הוא ובימי ניסן ותשרי הוא זמן שמחה וכבר נהגו בזמן שנכנסו ניסן אין נופלין על פניהם עד שיצא כל שלשים יום וכן בימי תשרי כל שלשים יום ועל כן עולי רגלים בקול רנה ותודה בחזרה יותר מהליכה, ובירושלמי ר' הושעיא בשם ר' זעירא אמר מאי דכתיב ופנית בבקר והלכת לאהלך

ופנית והלכת לאהלך דיו לקרא מאי ופנית בבקר וכי בבקר הולכים ולא בכל זמנא אלא בבקר ההוא דכתיב בקר לא עבות בקר דשמחה בקר דאקדים אברהם ומאי איהי שמחת בית השואבה והדבר גדול ונכון מלמד שצריך שמחה בחזרה יותר מהליכה ואמר רבי סימון סימן לדבר אל יתהלל חוגר כמפתח, וששאלתם בסיון שהוא זמן מתן תורה למה אין נוהגין כן שאינו מנהג כימי ניסן וימי תשרי דאיכא מרבוותא דאמרי דמצות סגין בניסן ובתשרי יותר מסיון ונכון הוא אבל חזינן דניסן ותשרי מנהג פשוט מימי קדמוני עולם מזמון רבינו הקדוש ואילך דכיון שנכנסו ימי ניסן ותשרי אין דנין והדין מסתלק שלא ישו איש את אחיו ואת רעהו וגו' והטעם ידוע חוץ אותם הדברים שאינם יכולים ב"ד להסתלק מהם והם לצורך גדול ובסיון שהוא זמן מתן תורה אשכחן כיון שניתנה תורה מיד למחרת כתיב ואלה המשפטים וגו' סידר כל הדינין, ור' חנוניא החסיד איש ירושלם ז"ל חסיד אשר קבלנו מרוב הקבלות הערוכות לו מימי התנאים ז"ל מצינו בו טעם והיה אומר סיון סמוך לתמוז ומזו שכנו הוא אוי לרשע וטוב לשכנו תנן וד"י. עכ"ל. הרי מבואר דאין אומרים תחנון בימי תשרי משום שהעולי רגלים היו בקול רנה ותודה בחזרה יותר מהליכה.

אולם דברי רב האי גאון צ"ב לכאורה, דלמה אין אומרים תחנון רק בסוף תשרי, הרי עיין במס' תענית דף י"ע דאיתא בשלשה במרחשון שואלין את הגשמים רבן גמליאל אומר בשבעה בו חמשה עשר יום אחר החג כדי שיגיע אחרון שבישראל לנהר פרת, הרי מבואר דלא אמרו לחזור עד ז' חשוון. [ועיין בש"ך בחו"מ סימן מ"ג ס"ק מ"ז דאיתא וז"ל מפ"ק דתענית ומייתי לה בפ' אלו מציאות דף כ"ח ע"א ר"ג אומר שואלין על הגשמים בז' במרחשון ט"ו יום אחר החג כדי שיגיע אחרון שבא"י לנהר פרת וק"ל הכי, נמצא דכל פעם שהיו ישראל עולים לרגל לא היו יכולין להגיע לבתיהם אחר הרגל אלא בט"ו יום והיה דומה להם כאלו הם עדיין בא"י עסוקים בעניני הרגל כל זמן שלא היו עוברים הנהר הגדול נהר פרת, וא"כ "אחר הרגל" מיקרי ט"ו יום, ואע"ג דהשתא אנו בגולה מ"מ לשון אחר הרגל נמשך מהם וכה"ג אשכחן טובי. עכ"ל.]. וא"כ לכאורה אין לומר תחנון עד ז' חשוון. וצ"ע.

(ה') שמעתי עוד ביאור להא שאין אומרים תחנון בסוף תשרי, דהנה עי' ברמ"א ביו"ד סוף סי' רמ"ו דאיתא וז"ל כשמסיים מסכת מצוה לשמוח ולעשות סעודה ונקראת סעודת מצוה. עכ"ל. ועיין בפתחי תשובה דאיתא וז"ל נקראת סעודת מצוה עיין בתשובות חות יאיר סימן ע' שכתב דהוא הדין יום של אחריו כנהוג שהרי שלמה המלך ע"ה עשה משתה שבעה ימים (מלכים א' ח' ס"ה) ואפשר שגם שאחר אחריו כמו שכתוב גבי שבע ברכות מחמת הילולא וכו' ע"ש והובא ג"כ לעיל סימן רי"ז ס"ק ט"ז.

עכ"ל. ועיין בערוך השלחן ביו"ד שם אות מ"ד דאיתא וז"ל ויכולים לשמוח כמה ימים כדמוכח מהך דמו"ק, עיי"ש. עכ"ל.

[עיין בקובץ גלינונות תשע"ט דאיתא וז"ל הג"ר ישעי' חשין הביא בשם הג"ר איסר זלמן מלצר וכו' העיד שבליטא בעת סיום הש"ס לא אמרו שבעה ימים תחנון ועשו סעודות, וכן הביאו עדות בשם מרן בעל האבי עזרי שישו סעודות ז' ימים וכן הביא בשם ספר אבני שיש מקאוונא שכך היה המנהג. עכ"ל. ועיין בספר משנת המועדים (למו"ר הגר"א גרבוז שליט"א) דאיתא וז"ל הוה עובדא במו"ח שליט"א שהוא בכור כשהיה צעיר לימים עשה סיום מסכת בערב פסח (כדין בכורים הצריכים להתענות בער"פ דמותרים לאכול מסעודת מצוה של סיום מסכת כמבואר בשו"ע ר"ס ת"ע ובמשנ"ב סק"י) ושוב בהמשך היום סיים עוד מסכתא לאכול עי"ז שוב, וכשספרו זה למורן החזו"א זצ"ל אמר עפ"ד החוות יאיר דמותרים הבכורים לאכול בער"פ כל היום מחמת שמחת הסיום שעשו בבוקר כמו שמצינו אצל שלמה המלך ובהו אשה"ט הא דכשחל ער"פ בשבת כתב בשו"ע ס' ת"ע ס"ב ד"א שהבכורות מתעניין ביום חמישי וכ"כ הרמ"א שם, ומעתה אף מי שעושה סיום מסכת ביום חמישי יכול לאכול גם ביום שישי כדן סעודת מצוה. עכ"ל.].

והנה לפ"ז י"ל דאחרי שכלל ישראל מסיימים התורה בשמחת תורה ממשיכים השמחה לשבעה ימים ולכן אין אומרים תחנון. אולם לפ"ז צ"ב למה אין אומרים תחנון בכ"ט תשרי בארץ ישראל. וצ"ע.

(ו') ע"ע בספר משנת המועדים דאיתא וז"ל הגה"ק האשל אברהם מבוסשטש (עזר מקודש אבה"ע) סי' ט"ו) כתב שנוון שלא לומר תחנון אחר סוכות משום תשלומין שאחר שמיני עצרת לקרבנות דשמיני עצרת, ודבריו צ"ב טובא דתנן במתני' חגיגה דף ט ע"א להדיא שאין תשלומין לשמיני עצרת ומצוה ליישב דבריו של האי גאון קדוש וצדיק. עכ"ל. ועיין בספר ארץ ישראל עמ' נ"ח דאיתא "בארץ ישראל אין אומרים תחנון וכו' עד ראש חודש מרחשון", ובהערה שם איתא וז"ל לכבודו של חג שמיני עצרת ושמחת תורה נותנים גם לו שבעה ימים לתשלומים אע"ג שארז"ל לענין תשלומין ד"ה תשלומין דראשון הוא אבל מכיון שהוא רגל בפנ"ע לענין פז"ר קש"ב נותנים לו בארץ ישראל תשלומים לענין נפילת אפים. עכ"ל. והדברים צ"ב, ועכ"פ גם לפ"ז צ"ב למה אין אומרים תחנון בכ"ט תשרי בארץ ישראל.

(ז') עיין בנחמ"י פרק ט' דכתיב "וביום עשרים וארבעה לחדש הזה נאספו בני ישראל וגו', ויבדלו זרע ישראל מכל בני נכר ויעמדו ויתודו על חטאתיהם ועוונות אבותיהם, ויקומו על עמדם ויקראו בספר תורת ד' אלקיהם רביעית היום ורביעית מתודים ומשתחוים לד' אלקיהם, ויקם על מעלה הלויים ישוע ובני קדמיאל שבניה בני

יומא לחולה ולא אשכחו אמרו היכי נעביד
ניבעי פלגא פלגא מרקיעא לא יהבי כחלינהו
לעיניה אהני ביה דלא איגרי איניש בקרובתיה.
הרי מבואר דעסקו בענין ביטול היצר לששה
ימים, וכיון דהתחילו לעסוק בזה בכ"ד תשרי,
נמצא דעסקו בזה בהששה ימים בסוף תשרי.

ועיין בלוח דבר בעתו שהביא מהספר אור
דוד שכתב וז"ל ימים אלה שלאחר החג בהם
נמסרו שני היצרים הללו בידי בוני ביהמ"ק
השני, ימי שמחה ורצון הם ואין אומרים בהם
תחנון. עכ"ל.

אמת אמר רבי חנינא שמע מינה חותמו של
הקדוש ברוך הוא אמת נפק כגוריא דנורא מבית
קדשי הקדשים אמר להו נביא לישראל היינו
יצרא דעבודה זרה בהדי דקתפסי ליה אישתמיט
ביניא מיניה ואזל קליה בארבע מאה פרסי
אמרו היכי ניעבד דילמא משמיא מרחמי עליה
אמר להו נביא שדויהו בדודא דאברא וכסויה
באברא דשייף קליה דכתיב ויאמר זאת הרשעה
וישלך אותה אל תוך האיפה וישלך את האבן
העופרת אל פיה אמרי הואיל ועת רצון הוא
ניבעי רחמי איצרא דעבירה בעו רחמי אימסר
בידיהו חבשוהו תלתא יומי איבעו ביעתא בת

שרביה בני כנני ויזעקו בקול גדול אל ד'
אלקיהם, הרי מבואר דזעקו בקול גדול אל ד'
אלקיהם. ועיין במסכת סנהדרין דף סד ע"א
(ובמסכת יומא דף סט ע"ב) דאיתא ויזעקו
בקול גדול אל ה' אלהיהם מאי אמור אמר רב
יהודה ואיתימא רבי יונתן בייא בייא היינו
דאחרביה לביתא וקליא להיכלא וקטלינהו
לצדיקי ואגלינהו לישראל מארעיהו ועדיין הוא
מורקד בינן כלום יהבתי לן אלא לקבולי ביה
אגרא לא איהו בעינן ולא אגריה בעינן בתר
דאביקו ביה יתבו תלתא יומא בתעניתא בעו
רחמי נפל להו פיתקא מרקיעא דהוה כתיב בה

האם גם בתשרי אמדינן "יצא רוב החודש בקדושה" לגבי נפילת אפים דומיא דניסן

אולם עדיין צ"ב למה יש סוברים דאומרים
תחנון בסוף תשרי בחו"ל, הרי בחו"ל שפיר
יצא רוב החודש בקדושה.

וי"ל דעיין בהמשך דברי הכף החיים שם
דאיתא וז"ל מיהו האי טעמא לא קאי אלא
לפי הטעם שכתב הלבוש בסימן קל"א ותרכ"ד
לפי שבהם נשלם בית המקדש שבנה שלמה
ע"ה אבל לפי הטעם שכתב בסימן תרכ"ד לפי
שאין החיות מתחיל לחשוב עונותיהם של
ישראל עד יום א' של חג הסוכות לא שייך
האי טעמא. עכ"ל. הרי מבואר דאין זה פשוט
לנקוט שהימים שבין יוה"כ לסוכות מצטרפים
ל"רוב החודש בקדושה".

לפי שיצא רובו בקדושה ב' ימים של ראש השנה
ויום הכפורים וד' ימים בן כפור לסוכות וט' ימי
החג הרי ט"ז ואף לבני ארץ ישראל שעושין ח'
ימים כיון דמחצה חשוב כרובו. הרי דהכף החיים
לא מנה עיוהכ"פ ואסרו חג ולכך הוצרך לדחוק
ד"אף לבני ארץ ישראל שעושין ח' ימים דמחצה
חשוב כרובו. וי"ל דמוכח מזה דס"ל דזה שלא
אומרים תחנון ברוב החודש לא סגי, אלא בעינן
שיצא רוב החודש ב"קדושה", ואף שלא אומרים
תחנון בעיוהכ"פ ובאסרו חג, אבל לא חשיב
"ימים קדושים". וי"ל דשאר שיטות אינם סוברים
דמחצה חשיב כרובו ולכך הוצרכו לטעמים אחרים
שאין אומרים תחנון בסוף תשרי.

הנה חזינו שיש הרבה טעמים חלוקים לא
לומר תחנון בסוף תשרי, וחזינו דהשו"ע והרמ"א
והחזו"א סוברים דאומרים תחנון, וכל זה צ"ב,
מאי שנא מניסן דכל הפוסקים סוברים דלא
אומרים תחנון בסופו משום דיצא רוב החודש
בקדושה, והרי גם בתשרי יצא רוב החודש
בקדושה אפילו בארץ ישראל, דכבר לא אמרו
תחנון בב' ימי ר"ה ועיוהכ"פ ויוה"כ פ' וד' ימים
שבין יוה"כ פ' לסוכות וח' ימי סוכות ואסרו חג.
הנה ראינו שהכף החיים כתב וכן אחר הסוכות
אין נופלין עד ב' חשוון והטעם דומיא דניסן מה
ניסן הואיל ויצא רובו בקדושה אין אומרים בו
תחנון ואין נופלים על פניהם, אף בתשרי כן,

"שבת בראשית"

במדרש לבאר כל דבר על מכונו, ולכן ניצול משלש
פורעניות, מחבלו של משיח שנמשל לחבלי לידה
ואמונה זו התקועה בלבנו כי ששת ימים עשה ה'
את השמים ואת הארץ והולידה והצמיחה בלי
חבלים וצירים בלי עמל ויגיעה כי אם בדבר ה'
שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם וכו' והכניסו
לאדם לסעודת מצוה ליל שבת מיד היא שמצלת
אותנו מחבלו של משיח דכתיב (ישעיה ס"ו) כי
חלה גם ילדה ציון, מדינה של גיהנם ניצול בזכות
שמקיים סעודת שחרית שהיא כנגד שבת של
מתן תורה דלא ניתנו שבתות וימים טובים לישראל
להתענג בהם בסעודת אכילה ושתייה אלא כדי
לשמח את לבבם לעסוק בהם בדברי תורה (ירושלמי
שבת פט"ו ה"ג) בזכות זה ניצול מדינה של גיהנם
דאין אשו של גיהנם שולט בלומדי התורה שכולה
אש קל וחומר מסלמנדרא וכו' כדאיתא בפרק
בתרא דחגיגה (דף כ"ז), וממלחמת גוג ומגוג ניצול
בזכות סעודה שלישית כנגד שבת של עתיד דאותן
שבע שנים של גוג הן פרטגמא של צדיקים
לעתיד לבא (ויק"ר פ"א) פי' קיבול שכר. עכ"ל.

מדינה של גיהנם דכתיב ביה (צפניה א') יום עברה
היום ההוא ממלחמת גוג ומגוג דכתיב ביה (יחזקאל
ל"ח) ביום בוא גוג, ולזה באנו לקיים שלש סעודות,
סעודת ליל שבת היא כנגד שבת בראשית כמ"ש
רבתינו ז"ל בפרק אחד דיני ממונות (סנהדרין לח
ע"א) מפני מה נברא אדם בערב שבת כדי שיכנס
לסעודת מצוה בליל שבת מיד שימצא הכל מוכן
ויאכל מאשר יחפוץ שנאמר (משלי ט') חכמות
בנתה ביתה וגו' טבחה טבחה וגו', סעודת שחרית
כנגד שבת מתן תורה על שם שנאמר (שה"ש
ב') הביאני אל בית היין וגו', לכו לחמו בלחמי
ושתו ביינ מסכתי (משלי ט'), ובברכה ריש פרשת
שמיני (פרשה י"א ס"ג) ג' דורש גם כן חכמות
בנתה ביתה וגו' טבחה טבחה מסכה יינה וגו' על
מתן תורה, סעודה שלישית לפנות ערב כנגד שבת
שלעתיד דיעשה סעודה לצדיקים מלויתן ובת זוגו
(ב"ב עד ע"ב), וגם לשם (ויק"ר פ"א) דרשינן
חכמות בנתה ביתה זה בית המקדש חצבה עמודיה
שבעה אלו שבע שנים של גוג, טבחה טבחה בשר
גבורים תאכלו וכו' (יחזקאל ל"ט), עיי"ש שהארץ

עיין בטור באו"ח ס' רצ"ב דאיתא וז"ל מה
שתקנו בשבת ג' ענייני תפלות אתה קדשת ישמח
משה אתה אחד ובי"ט לא תקנו אלא אחת אתה
בחרתנו מפני שאלו ג' תפלות תקנום כנגד ג'
שבתות אתה קדשת כנגד שבת בראשית כמו
שמוכיח מתוכו ישמח משה כנגד שבת של מתן
תורה דלכולי עלמא בשבת ניתנה תורה ואתה
אחד כנגד שבת של עתיד. עכ"ל.

ועיין בב"ח לעיל בסימן רצ"א דאיתא וז"ל על
פי דברי רבינו בסימן רצ"ב דשלשה ענייני תפלות
שתקנו בשבת הם כנגד שלשה שבתות וכו', ועל
דרך זה הם שלש סעודות דנפקא לן מתלתא
היום בפסוק אחד אכלוהו היום וגו' מרמזים על
תלתא יומין דשבת חד יומא דשבת בראשית וחד
יומא דשבת מתן תורה וחד יומא דשבת שלעתיד
דבזכותן ניצול מתלתא פורעניות דכתיבין בהו יום
תלתא זימני כדאיתא בפרק כל כתבי (דף קיה
ע"א) מחבלו של משיח דכתיב ביה (מלאכי ג')
הנה אנכי שולח וגו' לפני בוא יום ה' הגדול והנורא

עמק הפרשה

הרה"ג ר' ראובן מלך שווארץ שליט"א

כח מעשיו הגיד לעמו

בתחילת התורה כתיב "בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ", ועי' ברש"י דאיתא וז"ל אמר רבי יצחק לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל ומה טעם פתח בבראשית משום (תהלים קי"א) כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים שאם יאמרו אומות העולם לישראל ליסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים הם אומרים להם כל הארץ של הקב"ה היא הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו. עכ"ל.

הנה יש להעיר דזהו הטעם לכתוב מעשה בראשית, אבל למה בעיני כל המשך הפרשה דחטאו של אדם הראשון וקין והבל וכו', ולמה בעיני כל פרשת נח, ובאמת לפ"ז למה בעיני כל מעשי אבות אברהם יצחק ויעקב. ועוד יש להעיר דגם אחרי שהתורה התחילה לכתוב מצוות יש המון פסוקים שאינם מענייני דמצוות כמו הרבה עובדות שבספר במדבר. וצע"ע בכ"ז.

ועי' הכא במזרחי דאיתא וז"ל מה טעם פתח בבראשית, פירוש, כל הספורים שמ"בראשית" עד "החדש" נקראו בשם "בראשית" על שם תחלתו, ופירוש "משום כח מעשיו", על הבריאה ועל מנהגו של יוצר בראשית, שלוקח הארץ מן החוטאים ונותנה לצדיקים, כמבואר מספורי אדם הראשון ואנשי המבול, ודור הפלגה, ומספור ה"כפתורים היוצאים מכפתור" שהשמידו העוים וישבו תחתם, ומספור המצרים שטבעו בים הם ומלכם ונעדרה מלכותם וכו'. עכ"ל.

דעת תורה

מנחם ראש הישיבה הגאון רבי דוד פיינשטיין שליט"א

בראשית ברא אלקים וגו' [א', א']

עיי' פירוש רש"י, וזה לשונו - 'ברא אלקים', ולא נאמר ברא השם, שבתחילה עלה במחשבה לבראתו במידת הדין, ראה שאין העולם מתקיים, הקדים מידת רחמים ושתפה למידת הדין, והיינו דכתיב 'ביום עשות השם אלקים ארץ ושמים' (להלן ב'), עכ"ל.

והנה לפום ריהטא היה מקום לפרש, דבאמת לא נברא העולם במידת הדין לחוד, כי אם בשיתוף מידת רחמים, ורק דהכתוב כאן מלמדנו דבתחילה עלה כן במחשבה לבראתו במידת הדין לחוד, אבל בסופו של דבר לא נברא אלא בשיתוף מידת רחמים. (ואף על פי שבאמת לא נברא במידת הדין לחוד, מכל מקום שייך לכתוב 'בראשית ברא אלקים', לפי שבתחילה עלה כן במחשבה [ועיי' בשו"ת הרשב"א ח"א סימן ס']).

אמנם יותר נראה, דמה ד'עלה במחשבה' לבראתו במידת הדין חשיב בריאה בפני עצמה, באופן דחשיב שהיו שתי בריאות, א' הבריאה ד'עלה במחשבה', שהיתה במידת הדין לחוד, ועל בריאה זו נאמר 'בראשית ברא אלקים', ב' הבריאה שהיתה לבסוף, שהיתה בשיתוף מידת רחמים, ועליה נאמר להלן 'ביום עשות השם אלקים ארץ ושמים'.

ומצינו כיוצא בזה בגמ' כתובות דף ח' ע"א, דלוי איקלע לבי רבי בהלוליה דרבי שמעון בריה, בריך חמש [שהכל], אשר יצר, 'שוש תשיש', 'שמח תשמח', אשר ברא'. רב אסי איקלע לבי רב אשי בהלוליה דמר בריה, בריך שית [יוצר האדם] הוסיף. וקאמר התם, לימא בהא קמיפלגי, דמר סבר חדא יצירה הואי [שמתחילת בריאתו נברא שני פרצופין, זכר מלפניו, ונקבה מאחור], ומר סבר שתי יצירות הואי [זנב היה, וממנו נבראת האשה, והרי כאן שתי יצירות]. ודחי, לא, דכולי עלמא חדא יצירה הואי, מר סבר בתר מחשבה אזלינן [ושתי יצירות עלו במחשבה], ומר סבר בתר מעשה אזלינן [ולבסוף לא היתה אלא יצירה אחת]. כי הא דרב יהודה רמי, כתיב 'ויברא אלקים את האדם בצלמו', וכתיב 'זכר ונקבה בראם', הא כיצד, בתחילה עלה במחשבה לבראות שנים, ולבסוף נברא אחד.

וזה כמו שנתבאר כאן, דהבריאה שעלתה במחשבה חשיבא 'בריאה' בפני עצמה, ועל כן אף על גב דסבירא ליה לרב אסי כמאן דאמר 'חדא יצירה הואי', מכל מקום בריך שית, דמכיון שבתחילה עלה במחשבה לבראות שנים, ולבסוף נברא אחד, שייך לברך על כך שתי ברכות מיוחדות, א' ברכת 'יוצר האדם', שהיא על היצירה שהיתה לבסוף, וכדכתיב 'ויברא אלקים את האדם בצלמו', ב' ברכת 'אשר יצר', שהיא על היצירה שעלתה במחשבה, וכדכתיב 'זכר ונקבה בראם'.

והנה במנחות דף כ"ט ע"ב איתא, שבשעה שעלה משה למרום הראהו הקדוש ברוך הוא ששוקלין את בשרו של רבי עקיבא במקולין. אמר לפניו, רבונו של עולם, זו תורה וזו שכרה. אמר לו הקדוש ברוך הוא, שתוק, כך עלה במחשבה לפני. ובשעורי אמו"ר הגאון זצ"ל שם הביא את דברי ה'צאן קדשים' שם, וכן הוא בשל"ה כאן, דמה שאמר הקדוש ברוך הוא למשה 'כך עלה במחשבה', היינו דלגודל מעלתו של רבי עקיבא, נידון במידת הדין לחוד, בלי שיתוף מידת הרחמים, כפי שעלה מתחילה במחשבה, ע"ש. ולפי דבריהם מוכרח לומר, דמה ד'עלה במחשבה' לבראות את העולם במידת הדין הוי 'בריאה' בפני עצמה, וכמו שנתבאר, ובראה זו עדיין קיימת לגבי הצדיקים, שלפי גודל מעלתם הרי הם נידונים במידת הדין לחוד [ועיי' בתוס' ר"ה כ"ז א' ד"ה כמאן מצלינן].

אות לחופות
עימוד שהופך טקסט ליצירה
05276-74041 | 05276-74041

הפצה פרסום ושיווק ספרים
י. בלוי
עד הבית

לרכישה מוזלת של ספרי המחבר

במקד ההזמנות של י. בלוי
bloy.co.il • 054-856-40-33
bloyseforim@gmail.com

כמו"כ ניתנת האפשרות לקבל את הספרים בחינם
לכוללים, ישיבות ולבתי כנסיות ומדרשות

לפניות, הארות, ולהרשמה לקבלת הגיליון מידי שבוע במייל

ניתן לפנות בכתובת: emekhashavua@gmail.com
או להשאיר הודעה במספר: 516-581-3597 (001)
או בפקס: 1532-5326259
לתרומות והנצחות אפשר לפנות להנ"ל